

MAGYAR ÖNKÉNTESK A SPANYOL NÉP SZABADSÁGHARCÁBAN

Összeállította és a bevezető tanulmányt írta:

Györkei Jenő szds.

Szerkesztette:

Gyáros László.

Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1959. 224 old.



Jelentős hézagpótló munkának tekinthető a spanyol nép szabadságharcában részt vett magyar nemzetközi önkéntesek harcairól szóló, a Magyar Partizánszövetség és a Hadtörténelmi Levéltár és Múzeum gondozásában most megjelent könyv, amely testvérkötete a Magyar internationalisták a Nagy Októberi Szocialista Forradalomban c. 1957-ben megjelent hasonló jellegű kiadványnak.

A könyv elsőnek állít emléket a magyar történelmi irodalomban a fasiszta intervenció és a belső ellenforradalom ellen egyenlőtlen feltételek között élethalálharcot folytató spanyol nép megsegítése érdekében fegyvert ragadó, hősi halált halt és életben maradt magyar nemzetiségű nemzetközi önkénteseknek.

A kötet előszavában dr. Münnich Ferenc elvtárs választ ad arra a kérdésre, hogy milyen eszmei és politikai célok vezették azokat a magyar munkásokat, parasztokat és értelmiségieket a spanyolországi polgárháború frontjaira, akik bátor helytállásukkal, hősiességükkel a nemzetközi munkásmozgalom elismerését és szeretetét vívták ki. „A magyar dolgozók, munkások, parasztok, a haladó értelmiség képviselői megértették — írja dr. Münnich Ferenc —, hogy az emberiségnek a fasiszmus elleni nagy harcában nincsenek elszigetelt frontok. Tudták, hogy spanyol földön

nemcsak a köztársaságiak hőies seregének nyújtanak testvéri segítséget, hanem azoknak a milliőknak is, akik Magyarországon vagy bárhol, törhetetlen hittel viselik a szabadságküzdelem minden terhét és veszélyét.

Hősőket ismerhetünk meg e könyvből, akik vérükkel öntözték a szabadság magasba növő fáját, és a nehéz harcok halált osztó perceiben talán valamelyik Tisza-menti kunyhó lakóira gondoltak, ahol aggódó szeretettel várták a híreket Madrid alól, a Jarama partjáról, Aragóniából vagy az Ebro vidékéről.

Elcsettek és életbenmaradtak hőiesőségéről szól ez a könyv, amelyeket tizezrével találhatunk a magyar nép soraiban. A szabadság katonáinak tántoríthatatlan akaratát évszázadok harcos hagyományai acélozták. Dózsa izzó trónusra ültetése, a nagymajtényi síkon letört kuruc zászló, a Magyar Tanácsköztársaság bukása őket nem lemondásra, nem kétségbeesésre, hanem harcra tanította. Méltó utódai ők Dózsa jobbágyainak, a kuruc vitézeknek, a negyvennyolcas honvédeknek, az internacionalista vörősgárdistáknak, a tizenkilences vörőskatonáknak." (5. o.)

Győrkei Jenő százados bevezető tanulmányában egyrészt átfogó képet ad a spanyol nép mintegy három évig tartó önfeláldozó harcáról a fasizmus erői ellen, másrészt a fellelhető források alapján részletesen foglalkozik a magyar önkéntesek Spanyolországba való utazásának viszonytagságos körülményeitől kezdve a katalóniai visszavonulásig, amikor a köztársasági csapatok visszavonulásának a fedezésére a nemzetközi önkénteseket ismét harcba vetették.

1936. február 16-i választásokon a népfrontba tömörült demokratikus erők győztek. Az összeülő Cortez (parlament) 473 képviselője közül a többség, 268 a népfronthoz tartozott. A kommunista párt a képviselőinek számát 17-re növelte. Az antifasiszta népfront programja a földreformot, a nemzetiségek önrendelkezésének a megadását, a munkásosztály életszínvonalának emelését és a munkakörülményeinek javítását, és végül valamennyi bebörtönzött forradalmár szabadlábra helyezését tűzte ki célul. Ennek a demokratikus programnak gyakorlati megvalósításáért legkövetkezetesebben a növekvő tömegbefolyásra szert tevő kommunisták harcoltak.

A választás alkalmával a spanyol nép szertefoszlatta a reakciós erőknek azt a reményét, hogy az ország életét törvényesen fasizálják. Ezt követően csak a törvényes kormány és rendszer elleni nyílt lázadás maradt népellenes céljaik megvalósításának egyedüli lehetséges eszköze, amelynek a sikerére csakis hathatos külföldi támogatás esetében számíthattak.

Az ellenforradalmi lázadás tervezői a köztársaság erélytelen burzsoa demokratákból és megalkuvó szocialistákból álló kormánya által el nem mozdított, többségében fasiszta beállítottságú tisztikart tartották a törvényes rendszerrel szembeni harcuk legfőbb tartalékának. Amikor a hitleri Németországban és Mussolini Olaszországában előzetesen elkészített tervek szerint a lázadás 1936. július 17-én kirobbant, a köztársaság kormánya mondhatni fegyvertelenül állt a reakciós tisztek által vezetett ellenforradalmi csapatokkal szemben.

A lázadás első napjaiban azonban kiderült, hogy a német és az olasz

terv, amely egy dél-amerikai jellegű könnyű lefolyású puccsal számolt, nem vette figyelembe a Komintern VII. kongresszusán elfogadott antifasiszta népfront elveit magukéivá tevő spanyol dolgozó tömegek önfeláldozó harckészségét. A mondhatni fegyvertelen nép az ország legnagyobb részében leverte a lázadást, s a fasiszták csak az ország északi és déli területein tudták megvetni a lábukat. A lázadás, bár a köztársaságnak hadseregét harc közben kellett teljesen újjászerveznie, eleve kudarcra volt ítélve, a tömegek nem támogatták a fasisztákat.

Agresszív politikáját egyre nyíltabban folytató Németország és Olaszország hódító terveikben Spanyolországnak stratégiai szerepet szántak. Számításba vették azt a lehetőséget is, hogy Spanyolországból kiindulva, a Pireneusokon keresztül hátba támadhatják Franciaországot és Gibraltár elfoglalásával Anglia elől elzárhatják a Földközi-tengert. Ezért az anyagi segítségen kívül a két fasiszta állam a lázadók vezetőjének, Franco tábornok megsegítésére több elit-hadosztályát vezényelte Spanyolországba.

A német és olasz fasiszták spanyolországi intervenciója nemcsak a demokratikus erők ellen irányult, hanem sértette az angol, francia nagytöke érdekeit is. A Népszövetségben Anglia és Franciaország javaslatára 28 állam egyezményt írt alá a spanyol ügyekbe való be nem avatkozásról. Ez az egyezmény a gyakorlatban az agresszorok tevékenységének hatósabbá tételét szolgálta, mert a spanyol köztársaságot gazdasági blokád alá helyezte, külpolitikailag elszigetelte, ugyanakkor a Népszövetség semmilyen hatékony intézkedést nem tett a német és olasz agresszió megakadályozására. A lázadók a fasiszta Németországon és Olaszországon kívül, portugál és más közvetítéssel, amerikai, sőt angol és francia hadianyagot is kaptak. Az angol, francia és amerikai imperialista köröknek ezt a kétszínű politikáját az magyarázza, hogy a fasiszmus elleni harcban egyre inkább radikalizálódó spanyol népfront követésre talál majd Franciaországban és esetleg más államokban is. A Népszövetségben egyedül a Szovjetunió volt az az egyedüli állam, amely következetesen és őszintén támogatta a súlyos helyzetben levő spanyol népfront kormányt. Miután a Szovjetunió meggyőződött arról, hogy az egyezmény nyomán megalkult benemavatkozási bizottság csak az agresszió leplezésére szolgál, kijelentette, hogy feloldva érzi magát a szerződés kötelességei alól és követelte: nyújtsanak hathatós segítséget a spanyol köztársaságnak. Ez azonban a kapitalista hatalmak részéről nem történt meg.

A világ minden egyes őszinte demokratája antifasiszta társadalmi mozgalmat indított a megtámadott spanyol nép megsegítésére. A Szovjetuniótól kezdve Amerikáig megmozdult minden haladó gondolkodású ember, hogy anyagilag, erkölcsileg, sőt élete feláldozásával is segítségére siessen az ezer sebből vérző spanyol köztársaságnak.

A tanulmány s a visszaemlékezések meghatóan írják le, hogy míg a fasiszta reguláris csapatok a legkorszerűbb szállítóeszközök segítségével, vízi és légi úton utaztak Spanyolországba, addig az antifasiszta önkéntesek gyalog, a határokon szökve, életük kockáztatásával, a saját és az útjukba eső országok rendőrségének és csendőrségének üldözése közepette, éhezve és fázva, de a dolgozók együttérzésétől és testvéri támogatásától kísérve érkeztek meg spanyol földre.

Jöttek az önkéntesek a Szovjetunióból, Amerikából, Angliából, Franciaországból, Csehszlovákiából, sőt olyan fasiszt országokból is, mint Németország, Olaszország, Lengyelország, Magyarország, Bulgária stb.

A tanulmány részletesen foglalkozik a magyar önkéntesek összetételével korosztály és pártállás szerinti megoszlásukat illetően. Az önkéntesek zöme, mintegy 55 százaléka kommunista volt, 39 százaléka pártonkívüli, 5 százaléka szociáldemokrata és 1 százaléka egyéb pártállású.

A tanulmány röviden összefoglalja a spanyol polgárháború történetét, s ezen belül a spanyol nép harcának szerves részeként tárgyalja a nemzetközi brigádok harcait.

A nemzetköziek, köztük a magyar önkéntesek első nagy csatájának Madrid védelmét lehet tekinteni, amikor egy igen fontos frontszakaszon tartóztatták fel a könnyű győzelmet remélő fasiszta túlerőt. 1936 november és 1937 januárja között az internacionalisták, s köztük a magyarok, a legveszélyeztetettebb pontokon védték a köztársaság fővárosát

A további harcokból, amelyekben a magyar önkéntesek részt vettek, a tanulmány kiemeli a Jarama-menti harcokat, a guadaljarai ütközetet, amely fordulópontot jelentett a polgárháború történetében. Guadaljaránál a spanyol köztársasági hadsereg visszaverte a többszörös túlerővel támadó olasz és frankoista csapatokat, sőt, ami új jelenség volt a háborúban, erélyes ellentámadással visszavonulásra kényszerítette a jól felszerelt olasz gépesített hadosztályokat. A csatában különösen kitűnt Zalka Máténak (Lukács Pál tábornoknak), a 12. nemzetközi brigád parancsnokának katonai tehetsége. (Az ütközet történetével Dr. Szántó Rezső és Csatári József visszaemlékezése foglalkozik részletesen.)

Az Ebro-menti harcok folyamán utójára folytatott támadó hadműveletet a spanyol köztársaság. A nemzetköziek a legnehezebb harci feladatokat oldották meg, de tartalékok hiányában az eddig is túlerőben levő ellenséggel szemben a támadást lehetetlen volt tovább folytatni. A fasiszta csapatok által kettévágott köztársaság katonai és külpolitikai helyzete egyre romlott, a Népszövetség mindkét harcoló felet felszólította, hogy vonja ki területéről az idegen csapatokat. A köztársasági kormány ennek a felhívásnak megfelelően kivonta a frontról és leszereltette a nemzetközi, köztük a magyar önkénteseket is.

1938. október 28-án búcsúztak Barcelonában a spanyol dolgozók a nemzetközi brigádok harcosaitól. Dolores Ibarruri, a spanyol proletariátus gyűjtőszavú Pasionariája így búcsúzott a hazatérő több mint 50 nyelvet beszélő antifasiszta harcosoktól: „Gyászos, nyugtalansággal telt napokban, amikor a bűnös benemavatkozási bizottság megkötözte a spanyol köztársaság kezét, megakadályozva önvédelmében, akkor érkeztek ti, a Nemzetközi Brigádok hősei.

Más nyelveket beszéltek, de azért megértettük egymást. Szavaink egyesültek a szabadságszeretet és a valódi igazságszeretet közös nyelvében...

Ismertétek a veszélyt, és dacolva néztetek vele szembe, inkább akartátok a halált, semmint a fasiszta rabszolgaságot.

Sokan estetek el, ezren és ezren a köztársaság dicsőségesen lobogó

zászlaja alatt, védve a német és olasz fasizmus által fenyegetett spanyol függetlenséget, világbékét és demokráciát..." (178. o.)

Az önkéntesek zöme hazatért, azonban jelentős részüik olyan országokból származott, mint Németország, Olaszország, Magyarország, Lengyelország stb., ahol a hazatérők üldözésnek voltak kitéve, így ezek egyelőre, amíg valamilyen állam be nem fogadta őket, Spanyolországban maradtak.

A német és olasz fasiszták azonban figyelembe sem vették a Népszövetség határozatát, csapataikat továbbra is Spanyolországban tartották. 1939 januárjában a frankóista fasiszta és intervenció csapatok Katalónia fővárosát, Barcelonát fenyegették. A Spanyol Kommunista Párt felhívására a még el nem utazott önkéntesek ismét fegyvert ragadtak és fedezték a fasiszta barbárság elől a francia határ felé menekülő lakosságot, s a visszavonuló csapatokat és sebesültszállítmányokat. A magyar önkéntes zászlóalj katonái 1939. február 9-én lépték át, mint utolsó harcoló csapat, a francia határt, ahol újabb megpróbáltatások, a koncentrációs táborok várták őket.

A könyv a bevezető tanulmányon kívül három részből: visszaemlékezésekből, korabeli dokumentumokból és az elesett hősök nekrológjaiból és névsorából áll.

Külön ki kell emelni Györkei Jenő szds. jegyzetelő munkáját. A pontos, forráskritikai értékű jegyzetelés áttekinthetővé teszi a dokumentumokat és biztosítja a kötet tudományos értékét.

A visszaemlékezések szerzői részben ma is élnek, részben a második világháború folyamán a fasizmus elleni harcban, vagy az 1956-os magyarországi ellenforradalom alatt áldozták életüket azért az ügyért, amiért Spanyolországban is harcoltak: a haladásért, a humanizmusért, a szabadságért, s a dolgozó milliók jobb, felszabadult, emberibb életéért, a szocializmus ügyéért, a sötétség, a barbarizmus, a fasizmus ellen. Ezek az írások egyszerű, de magas eszmeiségtől áthatott harcosokkal ismertetik meg az olvasót, akik kommunista, vagy egyszerűen humanista, antifasiszta lelkiismeretük parancsára otthon hagyták, s munka- és harcostársaik segítségére bízták családjukat és elmentek Spanyolországba, hogy életük árán is visszaverjék az egész emberi haladást, a kultúrát, a demokratikus jogokat, a nemzeti függetlenséget fenyegető fasiszta támadást, amely Európa földjén először 1936-ban spanyol földön indult meg.

Bakallár István, Máday József, Gyáros László, Keszöcze Endre, Cséby Lajos, Vándor Lajos, Marschall László és Fazekas Jenő visszaemlékezései a magyar antifasiszta harcosok Spanyolországba való jutásának viszonytagságos körülményeiről, a nemzetközi alakulatok szervezésével és azok első harcaival foglalkoznak. Sziklai Sándor írása Szalvai Mihálynak, a magyar csapatajevnek állít emléket. Bánffy János, Molnár István, Csatári József és Dr. Szántó Rezső a nemzetközi brigádoknak, és ezen belül a magyar zászlóaljnak a Jaramánál, Guadalajaránál és Huescánál vívott harcaival ismertetik meg az olvasót. A két utóbbi visszaemlékezés kisebb hadtörténeti tanulmánynak is beillik.

Mező Imre, Strausz Sándor, Ribár Pál, Gergely Imre az 1938-ban

vívott harcok emlékeit idézik fel, különösen a dicsőséges ebrói támadást, melyben megtisztelő szerep jutott a nemzetközi önkénteseknek.

Sebes Imre és Dr. Münnich Ferenc visszaemlékezései általános képet adnak a nemzetközi önkéntesek szervezésétől egészen a franciaországi koncentrációs táborokból való szabadulásig. Dr. Münnich Ferenc először tesz említést a történészek és a széles olvasóközönség előtt eddig ismeretlenül maradt Gáll János tábornokról, aki a 15. spanyol hadosztály parancsnoka volt. Gáll János Zalka Mátéhoz hasonlóan részt vett a Szovjetunió polgárháborújában és mint képzett katona jelentkezett önként a megtámadott spanyol nép megsegítésére.

Kepes Imre, Ráth Károly a magyar önkéntesek utolsó harcaira, a katalóniai visszavonulásra és a franciaországi koncentrációs táborok megkínáltatásaira emlékeznek vissza.

Nem lehet megindultság nélkül olvasni Baschné, Anna Mária írását, melyben az életért, a sebesültek megmentéséért folytatott önfeláldozó küzdelemről ír, amelyben több magyar orvos és ápolónő is részt vett.

A kötet forrásértékét nagyban növelik azok a nem nagyszámú, de mindenképpen értékes korabeli dokumentumok, amelyek a könyv második részében kaptak helyet.

Zalka Máténak (Lukács tábornoknak) feleségéhez intézett levelén kívül, amelyet a Válogatott elbeszélések c. gyűjteményből már ismerünk, különösen értékesek a magyar hadtörténészek számára a Leridánál hősi halált halt Weiszbrunn György levelei, melyben a morális tényező nagy szerepéről ír a polgárháborúban.

„Az elvtársaknak fogalmuk sincs arról — írja 1936. december 12-én a feleségéhez intézett levelében —, hogy egy polgárháborúban a legfontosabb tényező a morál. A Nemzetközi Brigádnak az értéke elsősorban a magasabb politikai meggyőződésben rejlik. Mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a bataillonban, ahol franciák, olaszok, belgák, németek, szlovákok és magyarok stb. vannak, amikor először tűzvonalba kerülünk, másnap beszéltem a brigád politikai megbízottjával és tőle hallottam: akik nem voltak katonák, jobban megeállták a sarat katonai kiképzés nélkül. Azért, mert ezeknek magasabb politikai képzettségük volt. Később is, a mi ellenállásunk elsősorban politikai ellenállás volt és nem katonai. Ezt úgy kell érteni, hogy nem a hadseregben beléjük préselt katonai fegyelem és reflexek adják e bábeli front katonai értékét, hanem a politikai érettség. Evvel csak azt akartam megmutatni, hogy a morális faktor, materiális valóság, amivel számolni kell. És nem jó marxista, aki ezt figyelmen kívül hagyja...” (153. o.)

Weiszbrunn elvtárs itt a morális tényező materiálisan kimutatható értékét emeli ki, amely megmagyarázza a többszörös haditechnikai fölényrel rendelkező fasiszták támadásainak a visszaverését, sőt a köztársaság csapatainak ilyen erőviszonyok mellett indított sikeres ellentámadásait is. Viszont éppen a spanyol polgárháború mutatta meg, hogy az erkölcsi fölény csak egy bizonyos pontig képes ellensúlyozni az ellenfél technikai túlsúlyát, amikor is minőségi változás áll be a technikai fölényrel rendelkező hadsereg javára. Kétségtelen, hogy a hadianyag utánpótlástól teljesen megfosztott spanyol köztársaság bukásához az el-

lenséges hadsereg technikai fölényén kívül más, elsősorban kül-, de belpolitikai tényezők is hozzájárultak, így a belső árulás, amely 1939 márciusában megnyitotta a fasiszták előtt a frontot.

A párt szerepéről a munkásosztály forradalmi harcában ezt írja egy 1937. szeptember 2-án kelt levelében: „Lassan elmúlt 10 hónap. 10 hónapot jártam a forradalom legnagyobb iskolájában, sokat tanultam, és még nem merem mondani, hogy igazi forradalmár lettem. Hogy hogyan fogok kikerülni belőle, nem tudom... Azonban egyet tanultam. Itt tudja meg az ember, hogy mi igazán a párt. Ha eddig ragaszkodtam hozzá, most tízszer jobban. Amit ezelőtt elméletben tartottunk helyesnek, annak a helyesége itt gyakorlatban bizonyosodott be. Száz százalékgig igaz, hogy igazi forradalmi párt vezetése nélkül nincs győztes forradalom...” (154. o.)

A nemzetközi brigád, a magyar önkéntes zászlóalj politikai nevelő iskola is volt egyben. Nem véletlen, hogy a spanyolországi harcok több életben maradt résztvevőjét a párt és a népi állam a felszabadulás után fontos, kemény, forradalmi edzettséget megkívánó feladatok végrehajtásával bízott meg.

A Spanyolországban a német, olasz és frankóista fasiszta csapatok ellen harcoló magyar önkéntesek egyben a magyar dolgozók szabadságáért, szociális és kulturális haladásáért küzdöttek. Hiába némított el Horthy ellenforradalmi rendszere a magyar sajtóban minden híradást a spanyol nép szabadságküzdelméről, a magyar dolgozók és értelmiségiek legjobbjai a fasiszom felett spanyol földön aratott győzelemtől saját felszabadulásuk órájának közeledtét várták.

Horthy rendőrsége és csendőrsége állandóan figyelemmel kísérte a spanyolországi eseményeket. A közölt okmányok meggyőzően bizonyítják, hogy a magyar fasiszta kormány széleskörű intézkedéseket fogatosított a spanyol nép megsegítésére önként jelentkezni szándékozó antifasiszták ellen.

Az antifasiszta önkéntesek nem szakadtak el a magyar nép életétől, hanem a több ezer kilométeres távolság ellenére igyekeztek megtartani és szorosabbá tenni ezt a kapcsolatot.

A kötet közli a Spanyolországban harcoló magyar önkéntesek válaszát az 1938-ban alakult Márciusi Front felhívására. A magyar önkéntesek üdvözölték a Márciusi Front megalakulását, és benne olyan értelmiségi csoportot láttak, amely ellenzi a magyar függetlenség áruba bocsátását és sikraszáll egy demokratikus földreformért, viszont válaszukban felhívják ezt az értelmiségi tömörülést, hogy kössön mielőbb szilárd szövetséget a magyar munkásosztállyal, valamint az összes magyar demokratikus erővel, és „... harcoljon a magyar reakció német kiszolgálói ellen, küzdjön minden intervenció ellen, amely fasiszta érdekekért akár a demokratikus Csehországot, vagy Spanyolországot, vagy Magyarországot fasiszta szolgásgba akarja taszítani”. (176. o.) — Nem a magyar önkénteseken múltott, hogy a Márciusi Frontba tömörült értelmiségieknek csak egy része találta meg az utat a munkásosztállyal kötött szövetséghez.

Már a franciaországi koncentrációs táborokban sýnlődtek, amikor azt sem tudták, hogy számukra egyénileg mit hoznak majd az események, a Saint-Cyprien-i tábor szöges drótjai mögöl 1939. március 15-én, hazájuk

iránti lángoló szeretettől indítatva drámai hangú felhívással fordultak Magyarországnak népéhez.

„Vigyázzatok! — hangzik többek között a felhívás. — Hitler és Mussolini már felemelték Spanyolország asszonyainak, gyermekeinek, szabadságharcosainak és a ti fiaitoknak véréből ázott csizmájukat, hogy eltiporják hazánkat!

Vigyázzatok! Veszélyben Magyarország függetlensége!”

A továbbiakban a felhívás körvonalazza a magyarországi antifasiszta népfront programcélkitűzéseit:

„A Telekiek és a különböző kaszás-kereszties grófok, a Festetichek és a jelenkor fekete-sárga lelkű vezérkara, megnövekedve az iparbárók, bankmágnások számával, ellenségei a népnek. Ők külön történelmi hagyományokon nevelkedtek, hazaáruló őseik hagyományain. Ezek az urak siketeken állnak a nép jogos követeléseivel szemben. A nép követeléseire a diktatúra elmélyítésével felelnek, és olyan háborús kalandorpolitikába sodorták az országot a fasiszta nagyhatalmak mellett, amely ma Magyarország érdekeinek elárulását jelenti.

Állítsátok szembe velük a magyar néptömegek nemzeti egységét!

Egyedül a szabad, demokratikus néptömegek erejére támaszkodó Magyarország biztosíthatja az ország függetlenségét. Mert egyedül a néptömegek képviselik a következetes békepolitikát. Békés, demokratikus együttműködés mindenkivel, aki ezt akarja, de kíméletlen harcot és ártóhatatlan sorfalat azokkal szemben, akik ennek ellenségei: a fasiszmus-szal szemben.

Hiszük, hogy a magyar nép e nehéz történelmi napokban is rátalál önmagára, s mint annyszor a múltban, messze túl minden osztály-, párt- és egyéni érdeken, összekovácsolja a nép hatalmas egységét a belső és külső ellenséggel szemben.” (181. o.)

Az önkéntesek felhívásuk végén közlik, hogy bár a Horthy-rendszer emigrációba kényszeríti őket, maguk is ki akarják venni e harcból a részüket és nem kívánnak kiszakadni a magyar nép közösségéből. „És hiszünk — olvassuk a továbbiakban a felhívásban —, hogy munkátok, a nemzeti egység nyomán felnyílnak a sorompók előttünk. És e találkozás nagy és dicső lesz — a sötét reakció végleges elsöprése. A szabad, független, demokratikus és boldog Magyarország megteremtése!” (182. o.)

A felhívás jelszavai a háborús gyújtogatók, a fasiszmus elleni harcra szólítanak fel, követelik a demokratikus Magyarország és a Duna-medence népeinek összefogását és együttműködését, valamint azt, hogy ebben a harcban a demokratikus államokra, s legelső sorban a Szovjetunióra kell támaszkodni.

„Hősi hallottaink” cím alatt a kötet korabeli és későbbi nekrológokat közöl. Közli a Magyar Partizánszövetség megemlékezését a Spanyolországban elesett mintegy 500 hősi halált halt magyar önkéntesről, akiknek ez a könyv is emléket állít. A megemlékezés mottójául Zalka Máté felejtőhetetlen szavait választották, mely minden egyes magyar önkéntes vezéreszméje volt: „A világnak bármely sarkán harcolsz a szabadságért, a magyar népért is küzdesz.”

A hősi halált halt Zalka Máté, Hevesi Ákos, Tarr Imre és mások nek-

rológja után a könyv közli azoknak az elesett magyar önkéntes antifasisztáknak a neveit, akik a Magyar Partizánszövetség nyilvántartásában jelenleg szerepelnek. Az itt feltüntetettek kivül körülbelül 2—300 hős neve még eddig ismeretlen.

A kötet szép kiállítása a Kossuth Kiadó munkáját dicséri. A név- és helységnevek mutatók nagyban megkönnyítik a kötet olvasójának tájékozódását.

Az ismertett könyv régi hiányt pótol, jelentősen hozzájárul az ifjúságnak a proletár internacionalizmus szellemében való neveléséhez, az idősebb nemzedékhez tartozók pedig, akik ezeket a történelmi időket maguk is átélték, e könyv segítségével helyes és igaz képet kaphatnak a spanyol nép oldalán küzdő, a Horthy ellenforradalmi rendszer által anynyiszor rágalmazott nemzetközi önkéntesek történetéről, akik soraikban a gyakorlatban megvalósították a kommunisták által vezetett antifasiszta népfrontot.

Reméljük, hogy ezzel a könyvvel nem fog megállni a spanyol földön harcolt nemzetközi brigádok hősi történetének kutatása, hanem tovább folytatódik, s belátható időn belül a magyar olvasóközönség újabb könyvet vehet majd kezébe a spanyol földön harcolt magyar antifasiszta önkéntesek történetéről.

Dr. Horváth Miklós alez.